

Spaanse renaissancemuziek door Seldom Sene

INSTRUMENTAAL VOCAAL REPERTOIRE

INSTRUMENTAAL VOCAAL REPERTOIRE
SPAANSE RENAISSANCEMUIK DOOR SELDOM SENE

AGNES VAN DER HORST
SARAH WIJZENBEEK

TEKST
BEELD

Vijf jonge vrouwen uit vier verschillende landen en een zeer divers programma vol vocale muziek, dat voor de gelegenheid is omgetoverd tot virtuoze arrangementen voor blokfluitkwintet: tijdens hun elf concerten in het Seizoen Oude Muziek brengt Seldom Sene alle facetten van de Spaanse renaissance tot leven. Van contemplatieve kalmte tot feestelijke grandeur, van zoete liederen tot stoere instrumentale stukken.

Seldom Sene, de naam past het jonge blokfluitkwintet goed. Hij is ontleend aan een kort polyfoon consort-muziekstuk van de zestiende-eeuwse Engelsman Christopher Tye. Zijn *Seldom Sene* is een minicompositie vol verrassingen en virtuoze imitaties. In de ultrakorte tijd van twee minuten creëert het stuk een sfeer die varieert van herfstige melancholie tot lenteachtige springerigheid. Het ensemble Seldom Sene is even virtuoos en expressief. Het zorgt in elk concert voor intimiteit en uitbundigheid, afwisseling en verrassing. Enthousiasme is ook een belangrijke eigenschap van de musici van Seldom Sene. Nog voor de latte macchiato op het cafétafeltje staat en de recorder uit de tas is, praten María Martínez Ayerza en Hester Groenleer (toevallig de kleinste en de grootste van het kwintet) aanstekelijk geestdriftig over hun muziek, hun instrumenten en hun kwintet. Misschien is Seldom Sene wel het eerste ensemble dat gevormd werd rondom een specifieke set instrumenten. Maria: 'Ik ontmoette in Spanje iemand met een heel consort aan bijzondere renaissanceblokfluiten. Ik vond het wat brutaal van mezelf, maar ik vroeg toch of hij ze wilde verkopen. Daar was geen sprake van, hij was zelfs bijna verontwaardigd. Twee jaar later kwam het aanbod toch. Het kostte veel geld en ik moest een lening van de bank afsluiten, maar het was een geweldige kans die ik niet wilde laten lopen. Bob Marvin, de bouwer van de instrumenten, werkt weinig meer. Daarom is het heel moeilijk om nog aan nieuwe instrumenten van hem

te komen, terwijl ze zo fantastisch klinken. Toen ik de instrumenten eenmaal in mijn bezit had wilde ik daar ook iets mee doen. Ik vroeg de beste musici die ik kende of ze samen met mij een kwintet wilden vormen.' Hester vult aan: 'Toen we bij de allereerste repetitie *Seldom Sene* de muziek van Christopher Tye speelden, wisten we: het gaat werken.' Het was 2009 en een nieuw – en misschien ook wel een eerste – professioneel blokfluitkwintet in Nederland was geboren.

BLIKSEM CARRIÈRE

De leden van *Seldom Sene* kennen elkaar van het Conservatorium van Amsterdam en van de verschillende ensembles waar ze in spelen, waaronder het dertienkoppige Royal Wind Music. Waarom wilden ze dan nog een nieuw ensemble vormen? Met een eigen blokfluitkwintet kan er meer en beter renaissance-repertoire uitgevoerd worden, was de motivatie, en bovendien een eigen koers gevaren. Uit de concerten van *Seldom Sene* en de stukken op de eerste, vorig jaar uitgekomen cd *Taracea* blijkt hoe gedurfd en veelzijdig die koers is. Het kwintet speelt eigenlijk alles: van vroegrenaissance tot moderne composities. Zelfs een romantisch orgelwerk van Max Reger wordt niet geschuwd (en met verve uitgevoerd). Dat *Seldom Sene* vorig jaar, tijdens het Festival Oude Muziek, in de prijzen viel bij het Internationaal Van Wassenaer Concours gaf de bekendheid van het ensemble een goede zet. Op het moment van het ter perse gaan van dit Tijdschrift Oude Muziek wordt hard gewerkt aan een tweede cd, *El Aire se Serena*, die tijdens de concerten in het Seizoen Oude Muziek zal worden aangeboden.

KALME LUCHT

El Aire se Serena heet ook het concertprogramma (ondertitel: muziek uit 16de-eeuwse paleizen en kathedralen) dat *Seldom Sene* komend jaar in februari in het Seizoen Oude Muziek speelt. De titel komt uit een zestiende-eeuws Spaans gedicht en betekent 'de kalme lucht'. De regel verwijst naar zowel

serene schoonheid als naar de adem van blazers en zangers. Veel van de stukken op het programma zijn ontleend aan vocale muziek. 'De stem was de koningin van de instrumenten,' aldus Hester en Maria, 'daar werd bijna alle muziek van afgeleid. De componisten op het programma baseerden zich voor hun muziek zich vooral op de melodieën van toen.' Ze vinden het grappig dat hun programma in de seizoenbrochure wordt aangekondigd als 'Spaanse pepers'. Maria heeft daar niets op tegen. 'Ik ben er tenslotte zelf ook een,' grinnikt ze. 'Het is echter niet alleen maar spectaculaire energie die we brengen. Virtuoze werken zitten er zeker in, maar ook melancholieke muziek en motetten. Wel zijn het allemaal kruidige stukken.'

De muziek komt vooral uit de tweede helft van de zestiende eeuw, de late renaissance, afgewisseld met enkele vroege werken van Cristóbal de Morales en Francisco de Peñalosa. Er klinken verschillende stukken van Francisco Guerrero: 'Een heel goede componist voor instrumentale ensembles, omdat zijn muziek zo expressief is. Hij geeft de verschillende stemmingen die in de tekst worden beschreven zo goed weer dat je de woorden nauwelijks mist. Dat is ook zo in de glorieuze muziek van Tomás Luis de Victoria. We spelen een motet van hem over de hemelvaart. Er zit zoveel vreugde in de muziek dat je de tekst niet nodig hebt om te begrijpen waar het over gaat.'

Spaanse renaissance-muziek heeft een heel eigen karakter, vinden de vrouwen van *Seldom Sene*. Hester: 'Ik vind het stoere muziek. Heel direct, heel emotioneel, maar toch stoer. Inderdaad dus wel een beetje peperachtig.' Maria: 'Je vindt er de invloed in terug van de intellectuele en fantastische structuren van Franco-Vlaamse componisten als Josquin, maar gecombineerd met een mediterrane karakter. Spaanse muziek heeft meer soberheid en diepte, vooral in de geestelijke muziek. Het geloof is diep geworteld in Spanje. Zo'n motet over hemelvaart van De Victoria, daar spettert de vreugde vanaf. Maar een compositie over pijnlijke zaken, passie en dood bijvoorbeeld, is extreem somber en serieus.' 'Zelfs de

abstracte fantasieën en versieringen zijn extreem,' zegt Hester. 'Neem die van Antonio de Cabezón: die zijn zo buitenissig, je herkent zijn stijl onmiddellijk. Zijn muziek is nooit saai, en totaal anders dan die van anderen.'

VRIJHEID

Vocale en instrumentale stukken staan er dus op dit programma en niet per se muziek die speciaal voor blokfluitconsort is geschreven. Hester: 'Dat was ook wel een beetje de praktijk van toen.' Maria lacht. 'Muziekwetenschappelijk gezien kwam een blokfluitconsort minder vaak voor dan wij leuk zouden vinden. Ze waren er wel, want er zijn in Spanje fluiten gevonden die geïmporteerd waren uit, bijvoorbeeld, Venetië, en er zijn documenten waarin wordt vermeld dat ze werden aangeschaft of vernieuwd.

Maar blokfluiten waren minder aanwezig dan de luidere blaasinstrumenten die ook buiten bespeeld konden worden.'

Seldom Sene baseert zich niet uitsluitend op de muziekwetenschappelijke feiten, maar laat zich vooral inspireren door de muziekpraktijk van toen. Het was heel gebruikelijk om een *Benedictus* of een *Agnus Dei* uit een mis van Josquin te spelen op twee gamba's of een vihuela. Gewoon, omdat men de muziek geweldig vond of om het werk goed te bestuderen. 'Zo doen wij het ook: wij kiezen muziek die ons aanspreekt en die arrangeren wij voor onze bezetting', zegt Hester. 'Meestal doet Maria dat, zeker voor oude muziek. Bij andere programma's kijken we vaak alle vijf wat goed past, maar de stukken in dit programma zijn allemaal getranscribeerd door Maria. Zij schreef ook de versieringen.'

De groep beschikt over 'op zijn minst' 70 instrumenten, vertellen ze. Renaissance-, barok- en moderne fluiten en die van hun eigen collecties. Er zijn wel concerten geweest waarbij op 53 verschillende blokfluiten werd gespeeld.

De vijf leden van Seldom Sene bespelen alle fluiten van een consort (blokfluitfamilie). 'Bij elk nieuw programma proberen we het zo te plannen dat we zoveel mogelijk afwisselen wie welk instrument bespeelt, zodat iedereen wel af en toe de bovenstem heeft. Daardoor schep je variatie in klankkleur en interpretatie. Daarnaast houden we natuurlijk ook rekening met wie op welk instrument het beste is, in welke technieken iemand uitblinkt en wie het meest thuis is in een bepaald genre. Variatie is echter een

belangrijk criterium. Voor het publiek is die afwisseling ook interessant om te zien.'

In de renaissance werd in Spanje in verschillende periodes, en in praktisch iedere stad, een andere soort blokfluit bespeeld. Zover wil Seldom Sene niet gaan. 'De instrumenten waar wij op gaan spelen zijn kopieën van uit Venetië geïmporteerde (Bassano-) fluiten uit eerste helft van de zestiende eeuw. Ze passen goed bij het overgrote deel van het programma. We hebben op dit moment drie verschillende sets renaissanceblokfluiten. Een set bestaat uit soms negen of tien leden van de blokfluitfamilie van sopraan tot dubbelbas. Voor onze uitvoeringen kiezen we eerder instrumenten die passen bij het karakter van het muziekstuk dan strikt genomen bij

DON GIOVANNI
ANNO 1815

www.barokopera.nl

DEZE VOORSTELLING IS TOT STAND GEKOMEN MET STEUN VAN:

Fonds 1818	FONDS 21	GRAVIN VAN BYLANDT STICHTING	AFK amsterdams fonds voor de kunst	PRINS BERNHARD CULTUURFONDS
FONDS PODIUM KUNSTEN PERFORMING ARTS FUND NL	kfHein,fonds	VSBfonds, iedereen doet mee		

de periode. Soms moeten we van alles uitproberen tot we de juiste fluiten en het juiste register hebben gevonden. Als blokfluitist heb je veel vrijheid en dat bevalt ons goed.'

JAPAN

Doorgaans speelt Seldom Sene renaissancemuziek op renaissancefluiten, barokmuziek op barokfluiten en eigentijds werk op moderne instrumenten. 'Heel soms maken we een uitzondering,' zegt Hester. 'Op onze vorige cd hebben we, puur omdat het fantastisch klonk, een fantasia van Bach opgenomen met renaissanceblokfluiten. Dat werk hebben we ook zo uitgevoerd op het Van Wassenaerconкурс. Bij de uitslag van de jury werd er gezegd dat het spelen van Bach op renaissanceblokfluiten vijftien jaar geleden zeker geen prijs gekregen zou hebben, maar dat we nu in een andere tijd leven, waarin authenticiteit en interpretatie andere betekenis hebben. Dat vonden wij een heel leuke opmerking.'

Maria: 'Natuurlijk kijken we heel goed naar de betreffende stukken en bestuderen we de stijl en de oorspronkelijke partituur. Maar voor ons zijn, voor de uitvoering en interpretatie van de muziek, vooral de algemene concepten van de renaissancemuziek belangrijk. Belangrijker dan het reconstrueren van de praktijk van toen. Dat doen ensembles als Mezzaluna veel beter, met iemand als Peter Van Heyghen die daar alles van weet.'

Vijf vrouwen uit vier verschillende landen in een blokfluitkwintet, hoe werkt dat in de praktijk? 'We zijn gewend om met elkaar te discussiëren,' vertellen ze. 'Ieder van ons heeft een uitgesproken mening, daar praten we dan over. Het gebeurt nooit dat er door één iemand een besluit wordt genomen, waarop de andere vier volgen. Overleg kost soms veel tijd, maar het komt de muziek ten goede, omdat we altijd, alle vijf, artistiek achter de muziek staan die we spelen en achter de manier waarop we die uitvoeren. We hebben ons intussen aangeleerd de discussies online te doen, zodat we de repetities zoveel mogelijk gebruiken voor spelen. Iedereen is druk (alle blokfluitisten spelen in meerdere ensembles,

geven les en spelen soms ook nog solo, red.) en twee van ons wonen in het buitenland. We moeten de tijd efficiënt gebruiken, maar dat kunnen steeds sneller en beter.'

Hester: 'Afgelopen zomer tijdens de voorbereiding van de cd-opname van *El Aire se Serena* hadden we een bijzondere ervaring. We spraken af een bepaald werk vijf keer achter elkaar door te spelen zonder muzikale afspraken en zonder te praten. Dat was een mooi experiment, want daar kwam al heel veel uit. Het bleek dat we elkaar heel goed aanvoelden. Dat merk ik ook als we op het podium staan.' Na het winnen van het Internationaal Van Wassenaer Concours in 2014 willen Seldom Sene door op de ingeslagen weg. 'We hebben een contract voor onbepaalde tijd,' zeggen Hester en Maria lachend. 'De bedoeling is vooral: meer concerten geven. En we zouden graag eens overzee gaan. We spelen al door heel Europa, maar Amerika, Azië...' Ze kijken elkaar aan en zeggen tegelijk: 'Japan!!' ■

oudemuziek 15/16

SPAANSE PEPERS - LOBO, VÁSQUEZ, CABÉZON EN VICTORIA

Seldom Sene

do 11 feb, 20.15 / Ammerzoden, Kasteel Ammersoyen
 vr 12 feb, 20.15 / Deventer, Penninckshuis
 za 13 feb, 20.00 / Limbricht, St.-Salviuskerkje
 zo 14 feb, 15.00 / Bloemendaal, Dorpskerk
 di 16 feb, 20.30 / 's-Hertogenbosch, De Toonzaal
 wo 17 feb, 20.15 / Delft, Oud-Katholieke Kerk
 do 18 feb, 20.15 / Westzaan, Zuidervermaning
 vr 19 feb, 20.00 / Utrecht, TivoliVredenburg, Hertz
 zo 21 feb, 14.30 / Amerongen, Kasteel Amerongen
 za 27 feb, 14.00 / Amsterdam, Noorderkerk
 zo 28 feb, 12.00 / Lelystad, Agora Theater
